

Fundusze Europejskie
dla Rozwoju Społecznego

Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

Włączenie w polityce społecznej 3.0. Wyzwania dla lokalnej polityki społecznej

Dr hab. Arkadiusz Karwacki, prof. UMK
Forum Analityków Włączenia Społecznego
Gdańsk, 25 marca 2026 r.

TŁO – KLUCZOWE DYCHOTOMIE I FORMATOWANIE NASZEJ WIZJI WŁĄCZENIA

DYSKUSJA O
WŁĄCZENIU **NIE**
ZACZYNA SIĘ OD
MODELU DIAGNOZY,
PROCEDURY,
NARZĘDZIA,
INSTRUMENTU ETC.

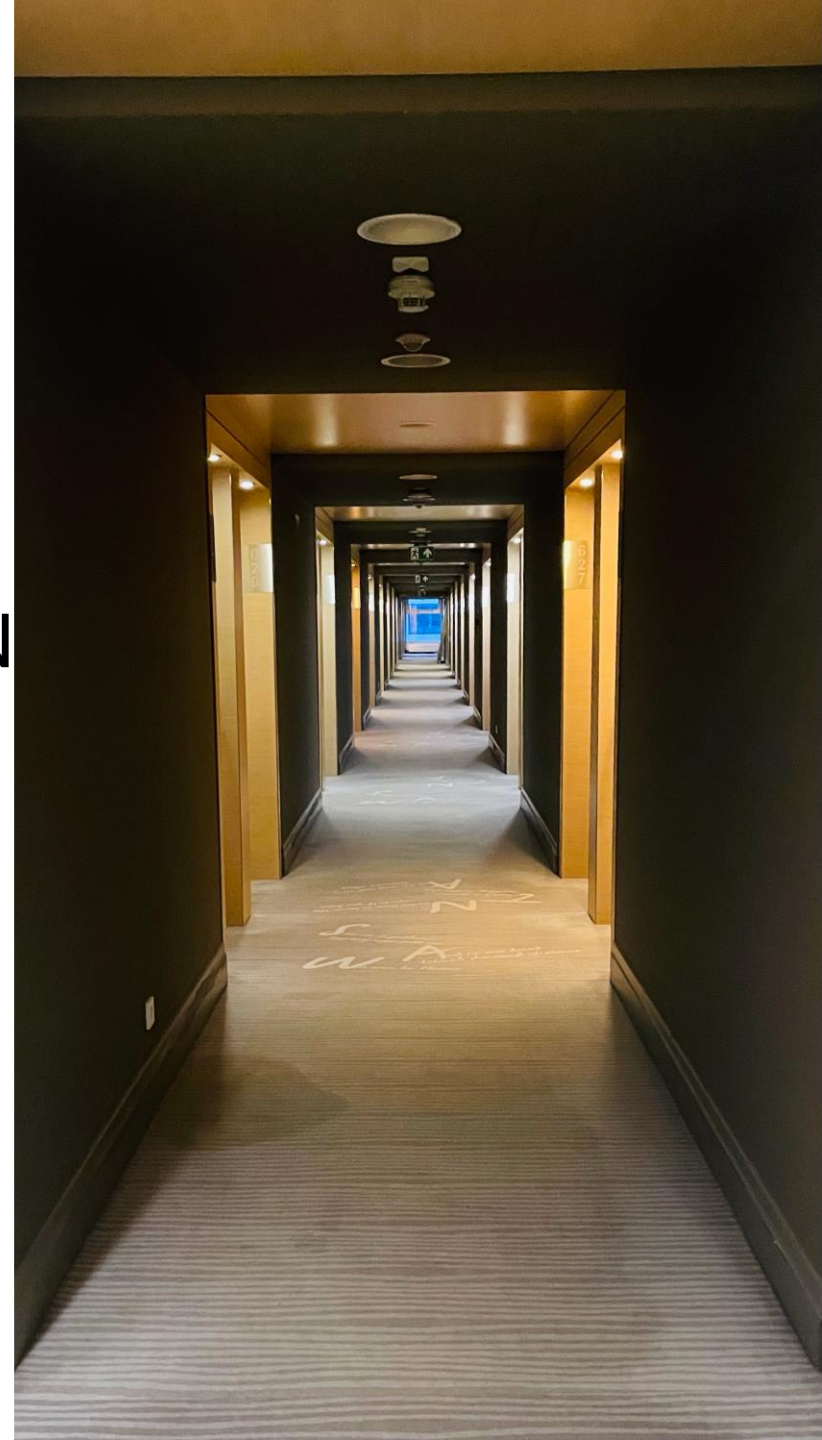
NA CZYM CI ZALEŻY?

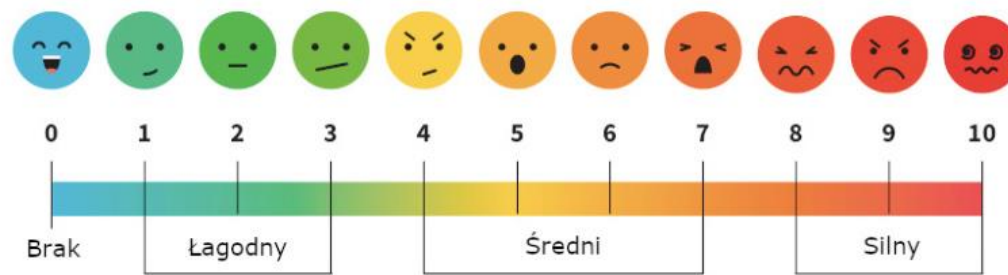
- POLICY vs POLITICS
- ZARZĄDZANIE vs ADMINISTROWANIE
- DZISIAJ I JUTRO I JUTRO... vs DZISIAJ
- PREWENCJA vs REAKCJA
- JAKOŚĆ ŻYCIA vs PROBLEMY
- MY RÓŻNORODNI vs MY I ONI

CO WYBIERASZ?

- POWSZECHNOŚĆ vs SELEKTYWNOŚĆ
- RÓWNOŚĆ vs RÓWNANIE DO...
- KOMPLEKSOWOŚĆ vs PUNKTOWA INTERWEN
- SOLIDARYZM vs KONKURENCJA
- CIĄGŁOŚĆ vs INCYDENTALNOŚĆ

WSZYSCY TWORZYM
NARRACJE OPARTE NA
JĘZYKU

NARRACJA W PS

Struktura narracyjna
uwzględnia »bohaterów«, »złoczyńców« i
»niewinne ofiary«,
a także wyjaśnienie »jak działa świat«.

Narracja przedstawia daną kwestię jako
sekwencję działań i/lub wydarzeń, ustanawiając
w ten sposób zarówno porządek chronologiczny,
jak i związek przyczynowy między nimi.

Münch (2016)

„Do komunikacji używamy raczej fabuły, postaci
i moralności, a nie faktów”

Crow D., i Jones M (2018)

ELEMENTY W NARRACJI

- **otoczenie** (np. kontekst instytucjonalny, warunki ekonomiczne);
- **postacie** (które mogą obejmować ofiary, złoczyńców i bohaterów);
- **fabuła** (zapewniającą przebieg działania);
- **moralność** (co najważniejsze: promowanie rozwiązania politycznego w ramach promowanej aksjologii) (np. McBeth i in. 2014).

Jak to wygląda u mnie, w mojej instytucji i w mojej gminie?

Współczesna polityka społeczna

- Opiekuńczość
- Nierówności społeczne
- Deinstytucjonalizacja
- Aktywizacja
- Dobrostan społeczny
- Solidaryzm
- Starzenie się ludności
- Zatrudnialność
- Spersonalizowane usługi społeczne
- Potrzeby
- Państwo
- Aspiracje
- Nowe i stare ryzyka socjalne
- Wykluczenie społeczne
- Integracja/inkluzja
- Decentralizacja
- Zawody pomocowe
- Ekonomia społeczna
- Governance
- Inwestycje

MOC SŁÓW

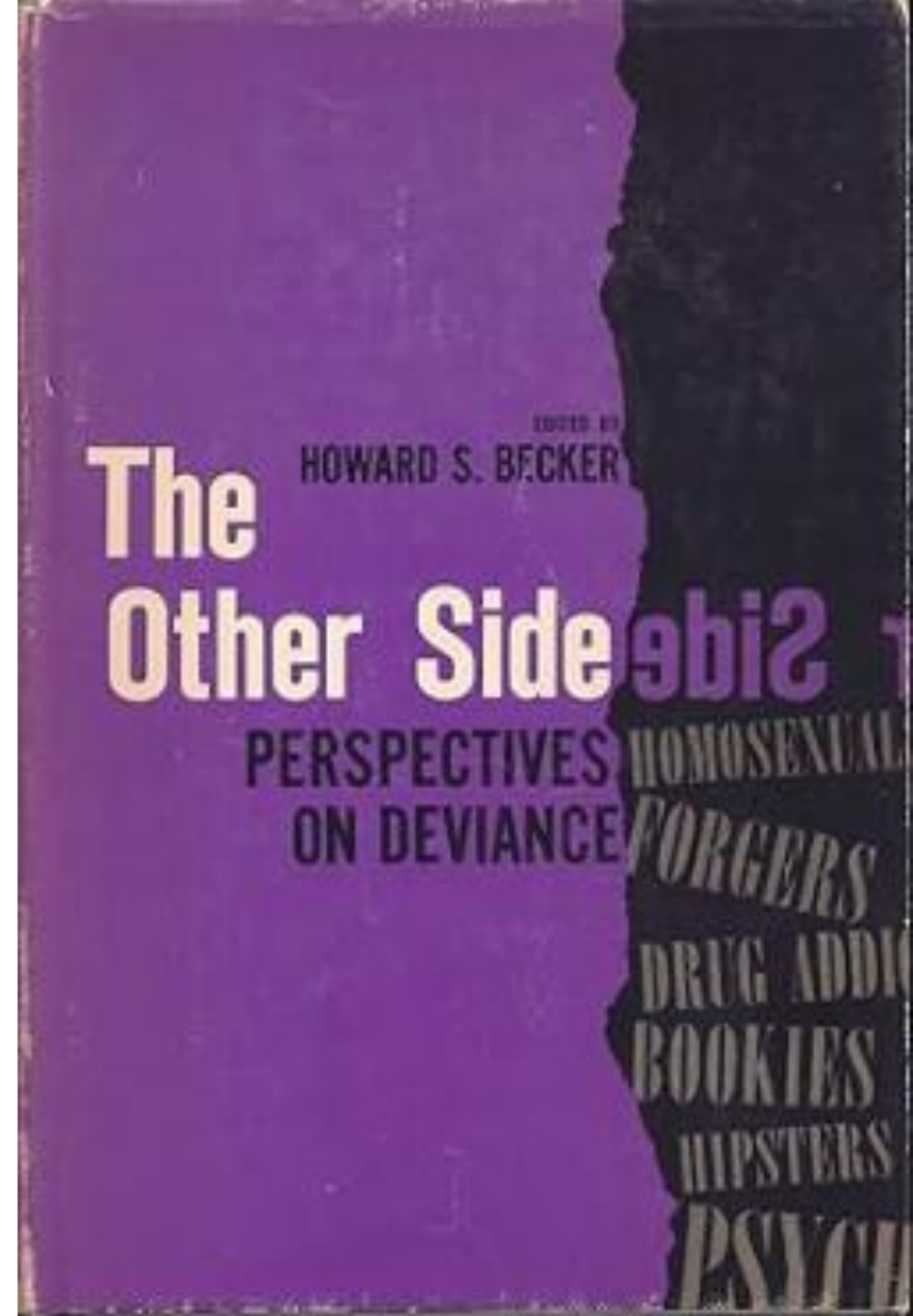
- Haim Hazan: „Język, działający jako narzędzie do konstruowania rzeczywistości, wyznacza bariery uniwersum naszej wyobraźni” (Hazan 1994: 13).
- Herbert J. Gans: „Etykiety mogą być tylko słowami, ale są to słowa, które mogą stać się potężnymi kijami i kamieniami” (Gans 1995: 13).

POJĘCIA- ETYKIETY

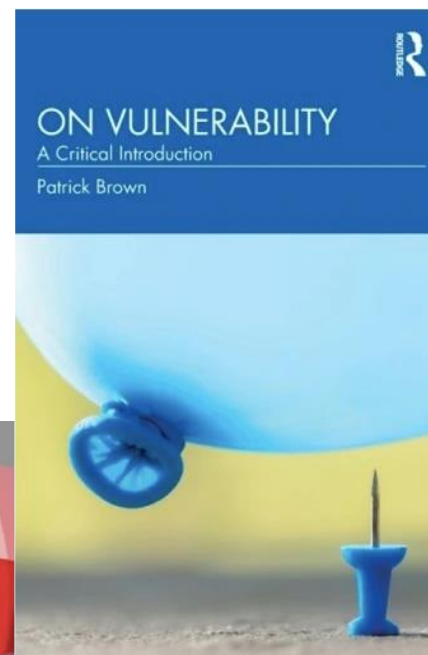
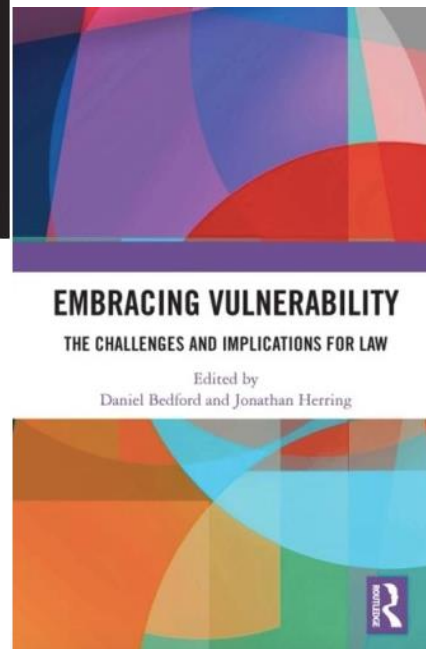
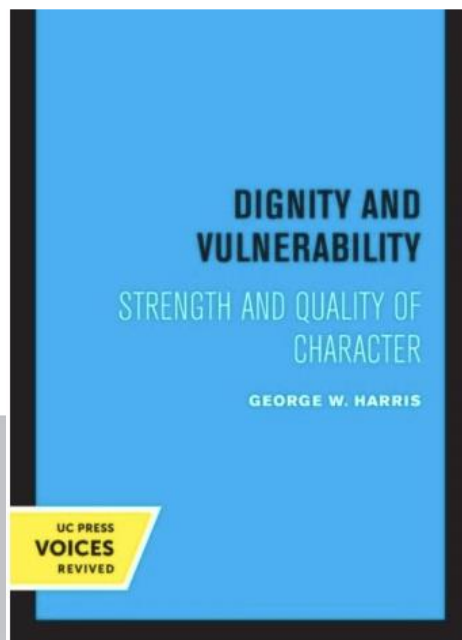
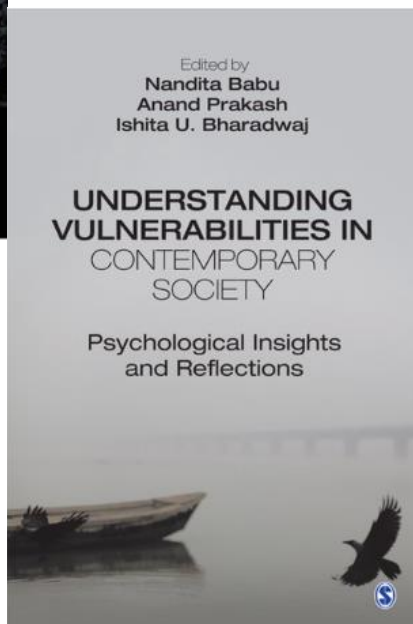
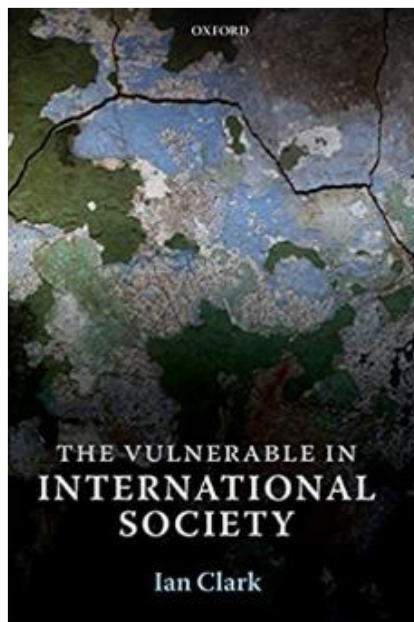
- Howard S. Becker: **gdy członkowie społeczeństwa zaczynają traktować ludzi na podstawie ich etykiet, osoby te same zaczynają akceptować te etykiety** (Becker 1963)
- Herbert J. Gans: **"Instytucje pomocowe (...) wbudowują etykiety w swoje procedury operacyjne i stosują je do wszystkich swoich klientów"** (Gans 1995: 66).

WŁĄCZENIE W MOJĄ INSTYTUCJĘ CZY
GMINIE ZACZYNA SIĘ OD OGLĄDU
I UWSPÓLNIENIA JĘZYKA OPISU CELÓW,
PODMIOTU, PROCEDUR...

INSPIRACJE Z TEORII PODATNOŚCI NA ZRANIE

W POSZUKIWANIU POJĘĆ, KTÓRE NAZNACZAJĄ

Martha Albertson Fineman
(1943-)
Emory UNV (Atlanta, USA)

VULNERABILITY

Koncepcja podmiotu
'Wrażliwa teoria równości'

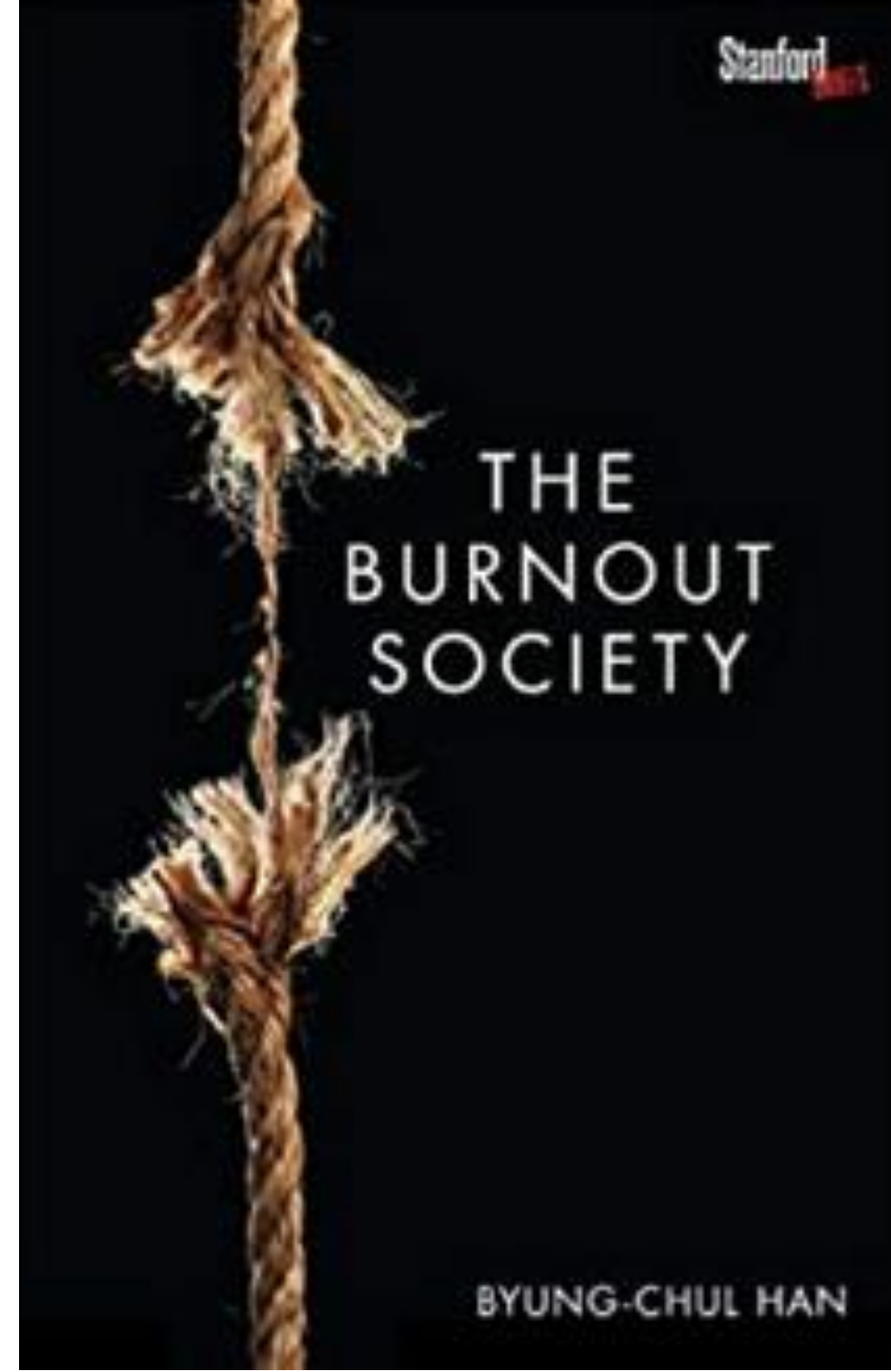

Wyzwania dla polityki społecznej

LIBERALNA KONCEPCJA PODMIOTU

- Indywidualna wolność i autonomia jako cnota i ważniejsza od równości (por. Fineman 2013: 13).
- Liberalny podmiot uwewnętrznia i wyraża współczesne zasady ekonomiczne, prawne i polityczne.
- Społeczeństwo jest postrzegane jako składające się z jednostek działających we własnym interesie, zdolnych do manipulowania i zarządzania swoimi niezależnie nabytymi i kumulowanymi zasobami (por. Fineman 2008: 10).

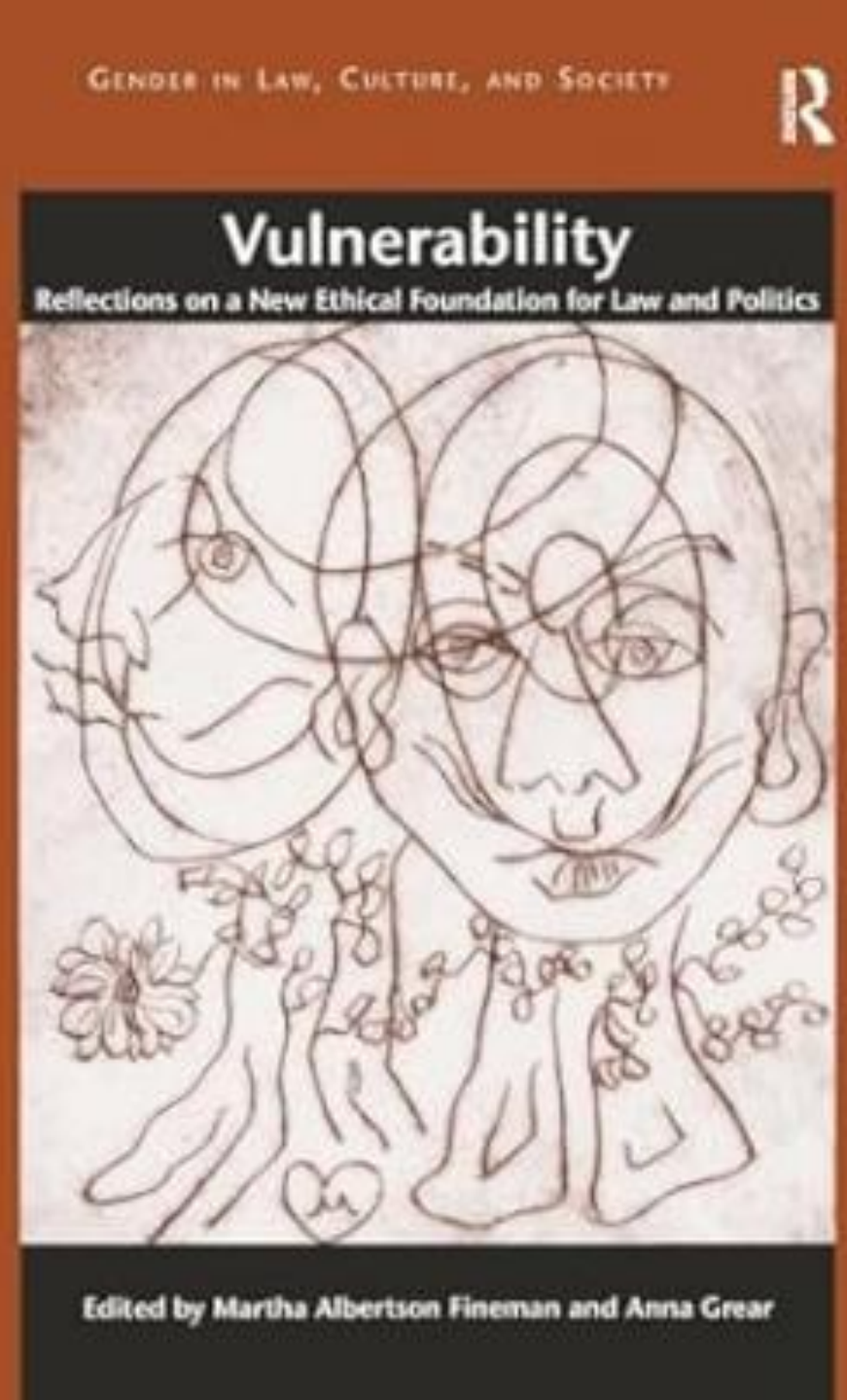
LIBERALNA KONCEPCJA PODMIOTU

- Według Fineman, liberalna koncepcja podmiotu kreuje nierówności.
- To społeczeństwo oparte na indywidualizmie i konkurencji, w którym stale porównujemy się i lokujemy wyżej lub niżej.
- Fineman wskazuje, że działania pomocowe naznaczone są ryzykiem odwołania do tego wzorca.
- 'Pomoc potrzebującym' staje się tu w praktyce „socjalizowaniem” do niezależności i samowystarczalności.

PODMIOT 'PODATNY NA ZRANIENIE'

- "Ludzka bezbronność jest uniwersalna i stała, nieodłącznie związana z ludzką kondycją" (Fineman 2021: 6).
- „(...) chcę domagać się terminu ‘wrażliwy’ ze względu na jego potencjał w opisywaniu uniwersalnego, nieuniknionego, trwałego aspektu ludzkiej kondycji, który musi znajdować się w centrum naszej koncepcji odpowiedzialności społecznej i państwowej" (Fineman 2008: 9).
- Podatność na zranienia jest podstawową cechą ludzkiej kondycji, biologicznie naturalną i stałą, ale także związaną z osobistymi, ekonomicznymi, społecznymi i kulturowymi okolicznościami, w których jednostki znajdują się w różnych momentach swojego życia (por. Brown, Ecclestone and Emmel 2017: 497-510).

NASZE WSPÓLNE RYZYKA

- utrwalony brak poczucia szczęścia,
- niespełnienie zawodowe,
- brak sieci wsparcia społecznego, na którą można by liczyć niezależnie od sytuacji,
- choroby somatyczne i psychiczne,
- samotność małżeńska i romanse rozbijające związki,
- przemoc domowa i wykorzystanie seksualne,
- doświadczenie myśli samobójczych,
- niepłodność,
- wątpliwości odnośnie sensu rodzicielstwa i dylematy wychowawcze,
- zadłużenie,
- wypalenie w roli opiekuna,
- uzależnienia,
- nieudane próby zbudowania związku po rozwodzie,
- poczucie bycia nadmiernie eksploatowanym i mobbingowanym w pracy.

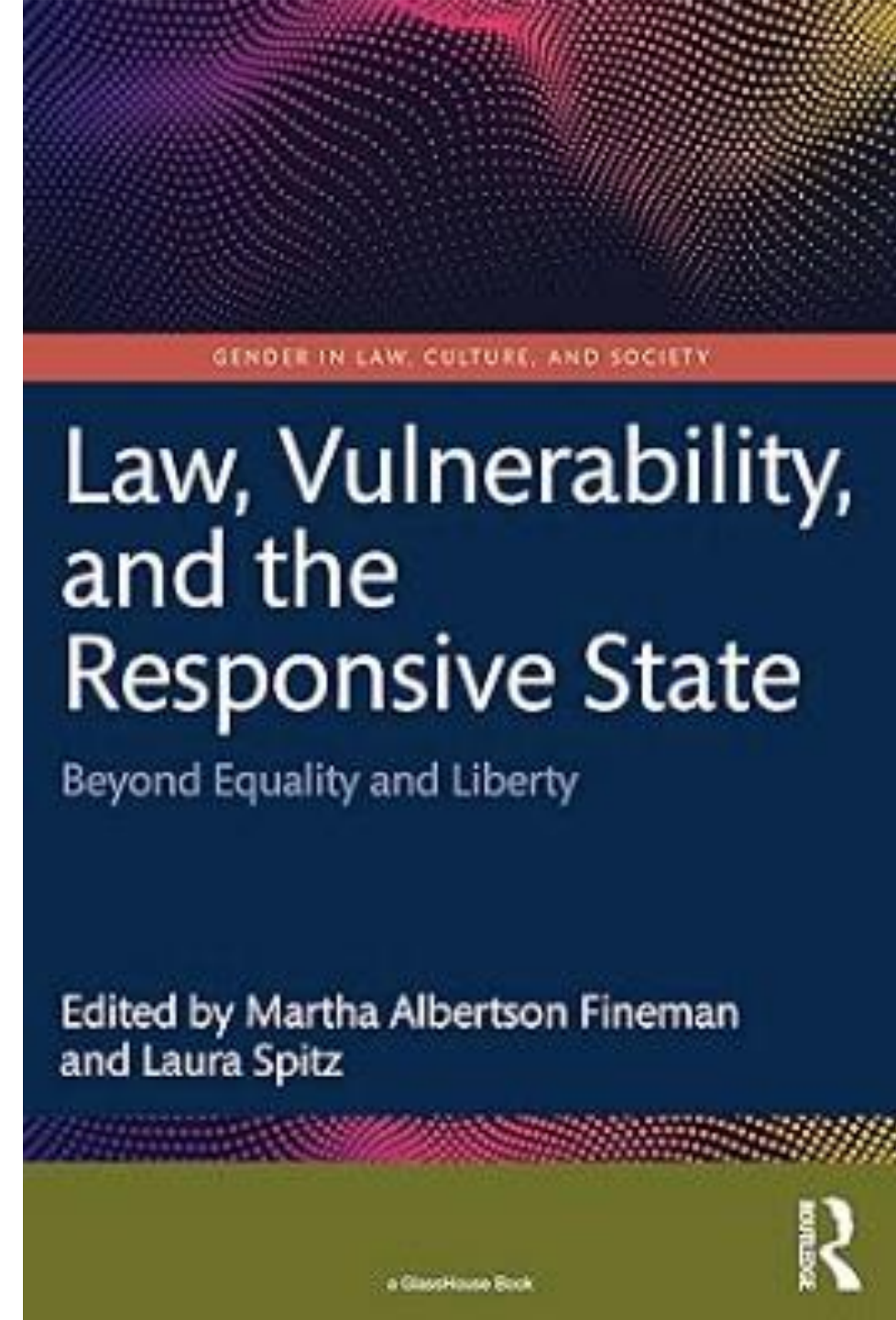
PODMIOT 'PODATNY NA ZRANIENIE'

- Liberalizm proponuje niezależność.
- Można też oferować pomoc, wychodząc od wizji zależności jednostki od organizowanej opieki.
- tymczasem Fineman kieruje uwagę na **ludzką „współzależność”**.
- To **zaproszenie do solidaryzmu między jednostkami i grupami** podobnymi sobie ze względu na podatność na zranienia wpisaną niechybnie w cykl życia.

RESPONSYWNE PAŃSTWO I RELACYJNA POLITYKA SPOŁECZNA

RESPONSYWNE PAŃSTWO

- Zaangażowanie państwa jest przejawem **ochrony, wzmocnienia** jednostki w określonym aspekcie życia, ale także inwestycji.
- W tezach Fineman **nie ma kategorii „braku podatności”** (lub niezależności i samowystarczalności), a mamy tylko **odporność** (por. Fineman 2019: 362-363).
- **Odporność jest efektem struktur relacji.**

RESPONSYWNE PAŃSTWO

- Państwo ma za zadanie ustanowienie i monitorowanie instytucji społecznych i relacji, które ułatwiają nabywanie indywidualnej i społecznej odporności (por. Fineman 2017: 134).
- To wyzwania dla polityki społecznej, którą rozumie się jako odpowiedź na potrzeby obywateli, a nie tylko zbiór socjalnych ryzyk i reakcji na problemy społeczne.

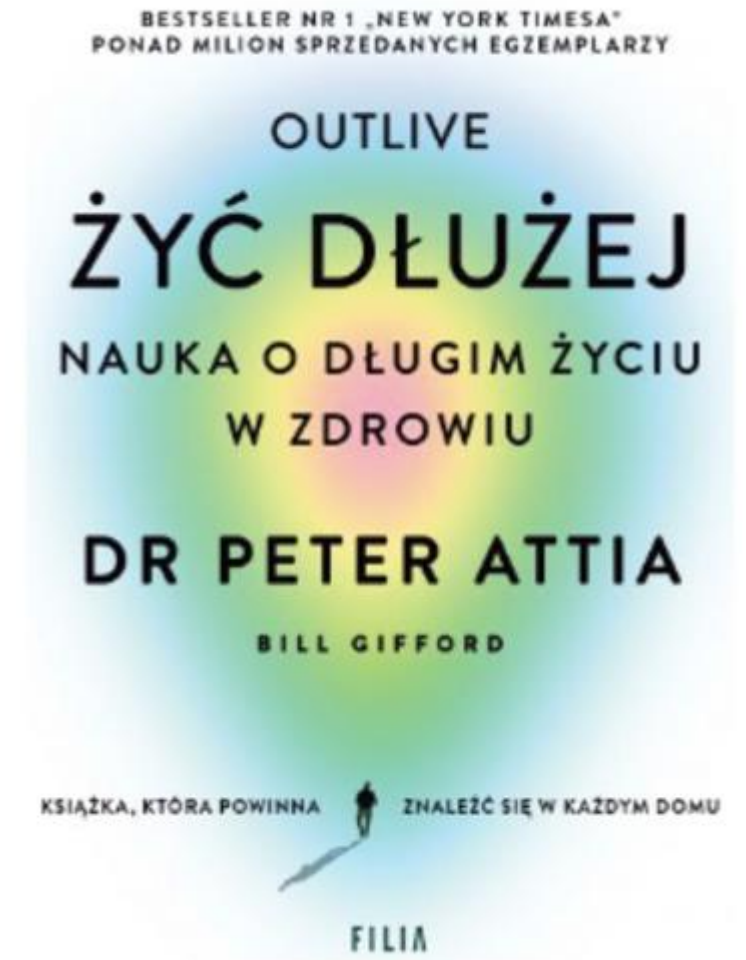
JAKA POLITYKA SPOŁECZNA?

1. rozszerzenie perspektywy w projektowaniu systemów tworzenia i dystrybucji usług społecznych na grupy (i kategorie) wykraczające poza „tradycyjnych” klientów systemów pomocowych (powszechność i równość),
2. projektowanie i doskonalenie systemów informowania o usługach i świadczenia usług w formule „jednego okienka” w ramach oferty publicznej (kompleksowość i ciągłość zaangażowania publicznego) oraz
3. upowszechnienia metody i narzędzi animacji społeczności lokalnej (rozwijanie bazy usług, wyzwalać relacji samopomocowych i zwiększanie zakresu lokalnej obywatelskiej aktywności, rozwijanie międzyludzkiego solidaryzmu).

MEDYCYNĄ 3.0

1. Większy nacisk na zapobieganie chorobom niż na ich leczenie.
2. Postrzeganie pacjenta jako odrębną, indywidualną jednostkę.
Zagłębienie "głębiej w dane" aby ustalić, jak poszczególni pacjenci różnią się od przeciętnego poziomu badania klinicznego na określonej próbie.
3. Nowe podejście do ryzyka, gdzie punktem wyjściowym jest uczciwe oszacowanie i akceptacja ryzyka, łącznie z ryzykiem zaniechania jakiegokolwiek działania.
4. Gdy medycyna 2.0 koncentruje się przede wszystkim na długości życia (oddalenie groźby śmierci), to Medycyna 3.0 zwraca większą uwagę na podtrzymywanie zdrowia i dobrej jakości życia.

MEDYCYNA 3.0

1. Większy nacisk na **zapobieganie** kryzysom socjalnym niż na kompensacyjne transfery.
2. Postrzeganie obywatela **jako odrębnej, indywidualnej jednostki**. Zagłębienie "głębiej w dane" aby ustalić, jak poszczególni obywatele różnią się od stereotypowego oglądu przedstawicieli ich kategorii w strukturze.
3. **Nowe podejście do ryzyka**, gdzie punktem wyjściowym jest uczciwe oszacowanie i akceptacja ryzyka, łącznie z ryzykiem zaniechania jakiegokolwiek działania wspierającego.
4. Zwracanie większej uwagi na **podtrzymywanie wysokiej jakości życia**.

POLITYKA SPOŁECZNA 3.0

1. Usługi społeczne dla wszystkich
2. Pogłębiona diagnoza
3. Analizy koszty-korzyści i koszty zaniechania
4. Koncentracja na jakości życia niezależnie od wieku, aktualnej sprawności, sytuacji rodzinnej etc.

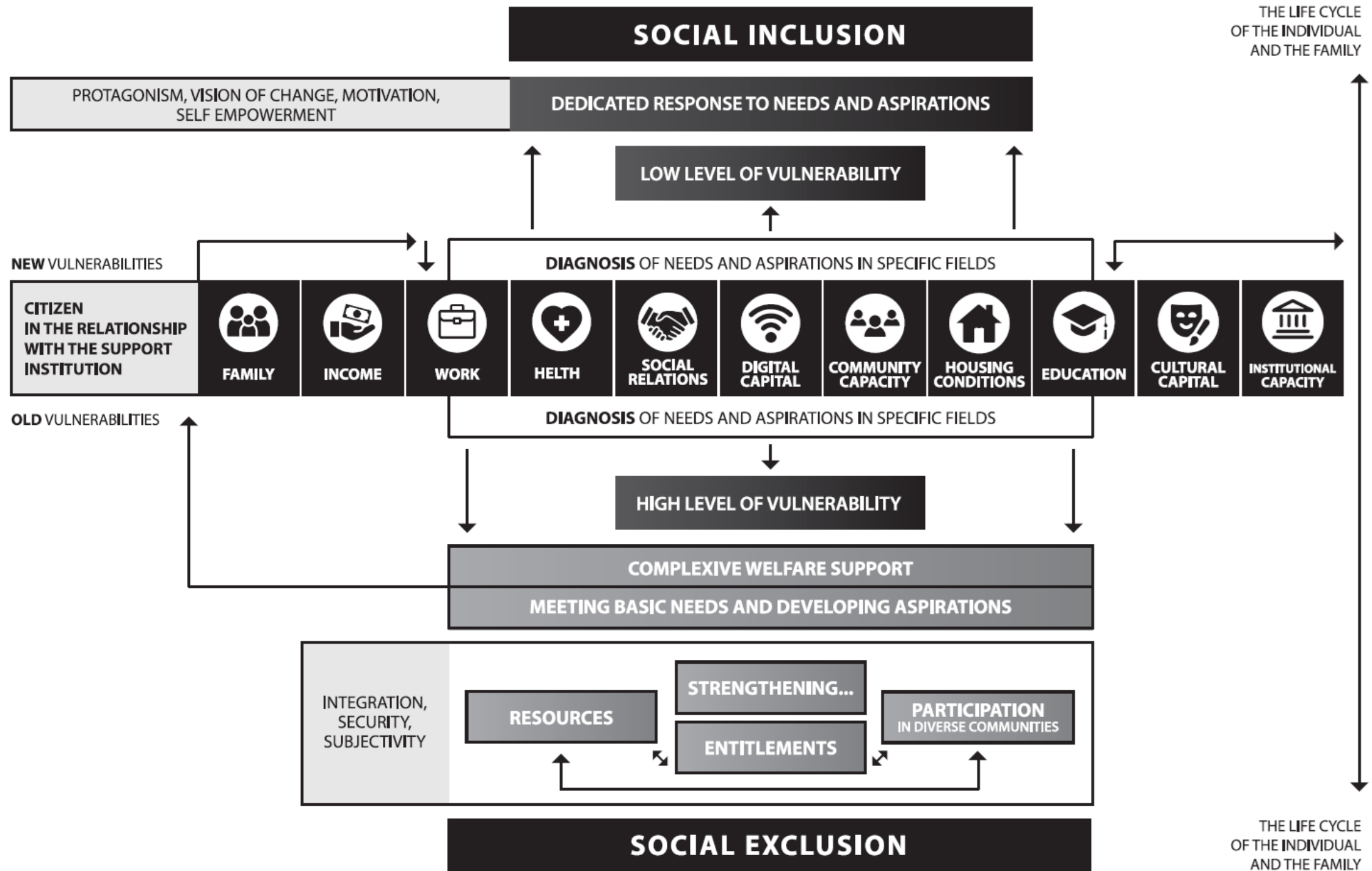
ZASADY POLITYKI SPOŁECZNEJ 3.0

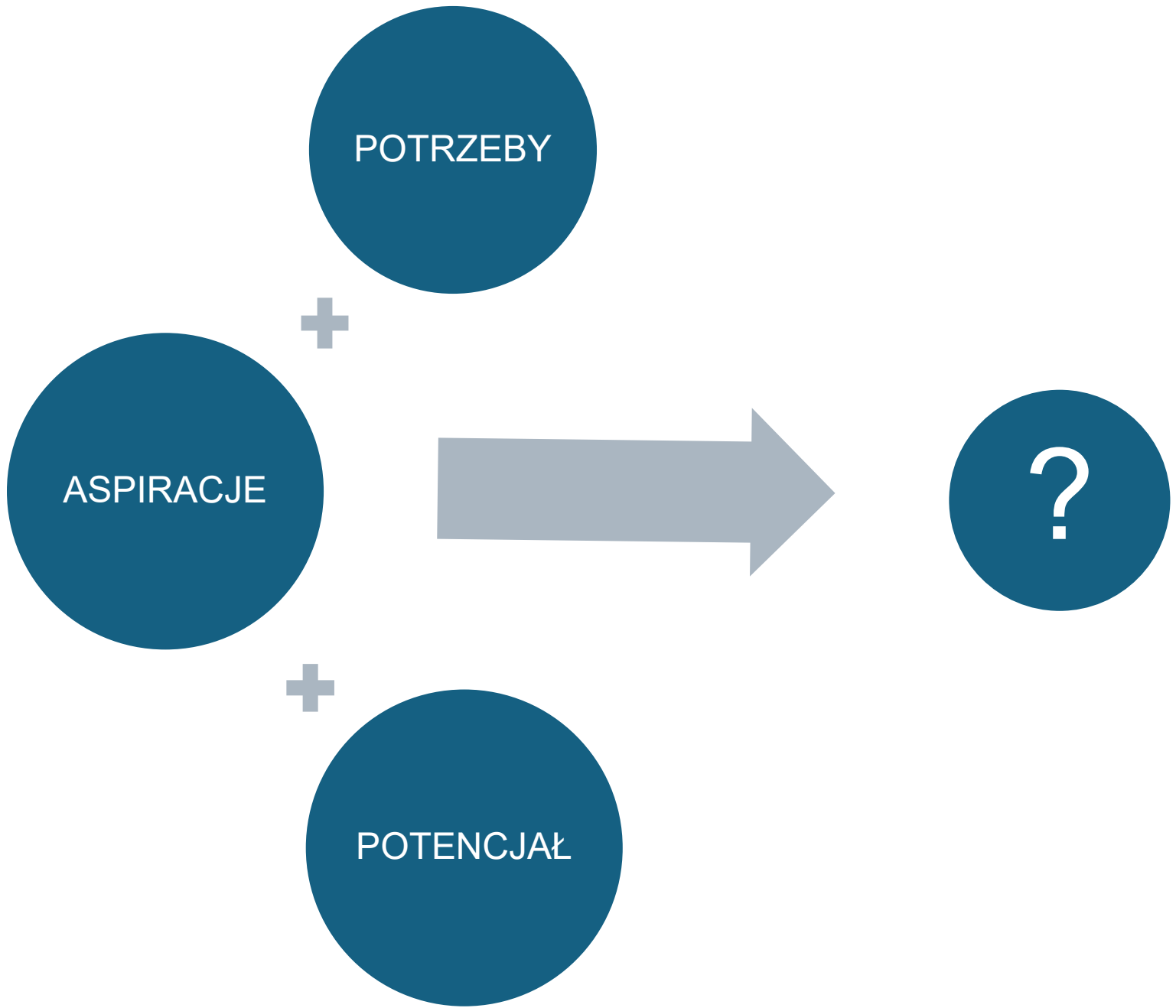
1. **Powszechność** - oferta wsparcia dla wszystkich obywateli, którzy w cyklu życia swoim lub rodziny mogą wykazywać zapotrzebowanie na różne formy wsparcia usługowego;
2. **Równość** - dążenie do przeciwdziałania procesom dyskryminacyjnym i dzielenia obywateli ze względu na status społeczny;
3. **Kompleksowość** - odpowiadanie na zróżnicowane potrzeby przedstawicieli szeregu grup i kategorii społecznych, które mogą zaistnieć w ich cyklu życia; dążenie do rozwoju oferty usługowej, aby reagować na złożone potrzeby i konteksty społeczne obywateli;

ZASADY POLITYKI SPOŁECZNEJ 3.0

4. **Więziotwórczość (solidaryzm)** - prowadzenie interwencji, których celem jest wzmocnienie relacji wzajemnościowych między obywatelami, włączenie ich w procesy koprodukcji usług, rozwój aktywności lokalnej oraz współpracy międzyinstytucjonalnej;
5. **Ciągłość** - oferowanie obywatelom monitoringu skuteczności usług, z których korzysta i ewentualne modyfikacje w indywidualnym planie usług, w trosce o pożądany efekt interwencji usługowej; lokalne instytucje i organizacje III sektora uzyskują stabilność (wzmocnienie) dzięki pozostawaniu w sieci relacji międzyinstytucjonalnych i uwzględnieniu ich oferty w wieloletnim programie.

WŁĄCZENIE DO CZEGO?
RÓL W RELACJACH

Relacyjna narracja dla polityki społecznej

Relacyjna narracja dla polityki społecznej

POLICY

ZARZĄDZANIE

PREWENCJA

DZISIAJ I JUTRO I

JUTRO

MY RÓŻNORODNI

JAKOŚĆ ŻYCIA

POWSZECHNOŚĆ

RÓWNOŚĆ

KOMPLEKSOWOŚĆ

Ć SOLIDARYZM

CIĄGŁOŚĆ

Fundusze Europejskie
dla Rozwoju Społecznego

Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

Dziękuję za uwagę!

WŁĄCZAMY
pomorskie!

UNIWERSYTET
MIKOŁAJA KOPERNIKA
W TORUNIU

